

אעידתו של משורר בדרך אל הפרוזה

יפה ברלוביץ

איל מנח, ברבירוסה/תר, צד התפר, 265 עמ'

איל מנח. האמנם 'דומן בעל נשימה אפית רחבה'?

מופקות היום במקומותינו בשפע. התוצאה היא – הטעיה, שאם היא מכוונת ואם לא, הטעיה זו אומרת, שלמרות ההגמשה והורדת הרף, יוצא כל מסע שיווקי של ספר ישראלי מקורי בהגהות סופרלטיביות חסרות תקדים, וכל יצירה (ותהיה רמתה אשר תהיה) תוצג תמיד כפרי סלקציה קפדנית ובביטוי לטרגיזציה גבוהה (ראה החלק האחרון של כל כריכה).

כאן אני רוצה להבהיר. אינני פוסלת טעם זה. להיפך. יש לברך על השפע ויש לברך על הפתיחות שחלה בשנים האחרונות לגבי הפרוזה: פתיחות שנתה גם לגיטימציה לנשואים לא מקובלים (וחיו של מגד רום שוליים, תופעות חברתיות חריגות, לואגנים ספרותיים לאקראניים (שלא לדבר על לגיטימציה לספור הקצר, שבמשך שנים סרבו הוצאות ספרים לפרסם) וכמובן לגיטימציה ללשון, לרבות ברורה הנפוכים הוולגאריים.

אלא שדווקא לאור פתיחות זו, על העורך להיות בדרך יותר וקשוב יותר לטקסט המוצע, ולהציגו בירת אמינות לקורא והקל לא ידחה יצירות בעלות רף נמוך יותר, ויש רק לידעו על כך בבחינת סופר רלטיביזם שיווקי מתאימים. גם איל מנח, שעד כה היכרנו אותו מיצירותיו השיריות, נסחף על הגל הזה של הפתיחות והלגיטימציה. האם אופנה זו של פרוזה המזניקה עכשיו כותבים צעירים כמבוגרים, הוגי קה גם אתה? האם ספר פרוזה מתקבל עכשיו לפרסום ביתר קלות מאשר ספר שירה? כך או כך, מגד אינו המשורר היחיד בשטח שלקט את כליו השיריים ויצא להתנסות בכתיבת פרוזה – ראה סיפורת, שיצאה לאחרונה, פרי עטן של משוררות כמו מאיה בורנו ולאה אילון – אלא שלא כמותן, לא פנה מגד לפרסום זה מתוך מודעות שזו כתיבה 'זאנרסטית' אחרת, וגם אם הסיפורת נמצאת בתהליך של התפרקות ממבנים מקובלים, ובחיפוש אחר צורות לא שגרתיות, היא תובעת היענות לקוראים אלמנטריים, שמאכזבים ומי יודעים אותה.

נכון שקיימות יצירות גבוליות בין שירה לפרוזה, אבל מדברי העורך (שעל גבי הכריכה מאחורי אנו) מנח, ש'ברבירוסה' הוא קורם כל 'דומן בעל נשימה אפית רחבה', ועם זאת, 'מרוכז, מדויק וסוגסטיבי' בי כשירה איכותית'. לצערי, לא מצאתי ביצירה את הפירוט הסופרלטיבי הזה. לא אכנס כאן לריון פואטי מנח 'דומן בעל נשימה אפית רחבה', אבל גם 'דומן החרש' שבטעם בכל מסורת של רומן אפי, אינו מתנהג הל בצורה 'חריגנית' וקצרה רוח, כמו זה של מגד. לגבי הסופרלטיבים האחרים (המרוכז, מדויק, וסוגסטיבי כשירה איכותית), 'חיתי' מייחסת אותם ליצירה של יורג'יניה וולף, ולא 'ברבירוסה' של מגד.

לירות אף ירייה. שלא כמנהגי, ובאופן יוצא מן הכלל, אני מודה בטעות.

מלחמת המינים, עליי מגד, היא פשטנית למדי. הגבר, לפי המילון העברי שלו, הוא יצור לחם, כש כל חזיתות החיים הם מלחמה ענבורו ('מלחמה זה אני!'). ואילו האשה מנהלת את מלחמותיה במיטה, שם היא שוכנת על הצד, מחכה להיבעל, וכשהכל חם ונשלם היא מחליפה צד, מתכוננת 'להניבעל' הבא. שהרי בגינת האשה, שמבטיחה את מיניותה: 'בגינה בעיני היא מילה נרדפת לאשה'. נשיות. אישה שלא בגינת היא לא אישה. כל החוויות הגבריות האלה לא מוצעות כעלילה סיפורית, אלא כהרהורים על האניהמספר הוא אדם ספקולטיבי, ובספקולציות של פינטוס, התפיסות, ושיחה עם גברת (יש לו אחת שלילית ואחת חיובית), הוא אבוד להגות על מצבו כנכר לחם.

אלא שכאמור, הכל מנותק, לא מתקשר, עובר מגוף ראשון לשלישי, מוכר לנפקה (וצויה היה לנקד יותר, כדי להקל על שטף הקריאה), ללא התפתחות, ללא דריכות לקראת. כל פרק יכול להיות ראשון, כל פרק יכול להיות אחרון. אפשר גם להתחיל באמצע. הכל מודולרי. ורצוי לנח. לא ניתן לקרוא את הרבי רים בשטף אחד, גם אם הפרקים קצרצרים. לפיכך, לא בכרי יצא לקראתנו העורך – ואם היה זה המחבר, הרי יש להודות לו – והפרקים את הטקסט על צידו האחר של הרף, כשצידו השני נותר ריק. כריכות הוות, ובלבד המרגיע הזה, ניתן להתרווח קצת. לשי אף רוח, ולאנו כוחות לעמוד בא. במלחמה כמו במלחמה. וכחו של איל מגד לכתוב טכוב בעיניו, והוא אכן כתב מה שכתב. השאלה היא, מה תפקידו של עורך כאן? הלא עורך הוא מתווך בין יוצר לקורא? הוא מייצג אינטרסים של כל אחד מהצדדים,

בעקבות הקריאה בספר של איל מגד, 'ברבירוסה' מהרהרת יפה ברלוביץ על נפלאות מסעות השיח/יחצ'נות של ספרי מקור המתארים כמעט כל ספר בהגהות סופרלטיביות חסרות תקדים

במגמה להביא לידי מפגש פורה או מהנה ושיקום בראש וראשונה את האינטרס של הצד המוביל – הוצאת הספרים.

אלא שלאחרונה, נראה כי העורך גם ליבו בקורא. אולי מפני שהוא יודע שהקורא הישראלי מכור לספר רות עברית עכשווית, וכל אשר יתפרסם בלשון פורטמונדיסטית בוטה מתחבמת, עם נושא בעל סף

שקוראים את ספרו החדש של איל מגד 'ברבירוסה', אי אפשר שלא להיזכר בציווי הנסיים שלימד אותנו סאטור, וזקף את קר המלחמה ריאליסטית, המצריכה שני צדדים נכדי לא נבטלית. מאמצם המשותף של הסופר והקורא הם שילובי אותו חפץ ממשי ודמיוני כאחד, כלומר: יצירת רוח. אין האמנות קיימת אלא למען הוולת 'חלדי הוולת'. איל מגד לא זכר ציווי בסיסי זה, והוא התעלם ממנו. על כל פנים, הוא לא מגלה במשך כל סימן של מאמץ לשתף אותנו, כדי שנבמש 'חל' את הדפים המילוליים שלו לכרי אותה 'יצירת חל'.

איל מגד מהלך בדפים אלה יחיד בעולם של מילים, ובצורה אסוציאטיבית תופשת, עם מאגר בלי 'ח' נגלה של הקשרים והרמוזים אישיים ספציפיים, המסמנים ריק למספריריודע'כל שלו. הוא מספר בשטח קצני, מפורד, ומנותק – על גבר בין שתי אישה, אישה ואחרת, כשהם האהבה, ותהיה מסעירה לכל שניהם. מתבררת כנבולה ומעיקה, 'האהבה היא חלום האורור שלנו. הגיע הזמן להתעורר ממנה'. עטא אמביוולנטית זה (האהבה) הנתון כאלו למעין ריון בינימי, עשוי היה לעורר עניין, כפי שתמיר ירע לעיין את הספרות, שאף פעם לא התענייפה ממנו. אלא כאן אהבה כן התעניינה. לא רק מפני שהאני הספר מריץ אותנו במיזר חסר שחר מראשית הסי שיר דרך המאה ה'2 ועד ימינו, ולא רק מפני שהוא מתח את אוננו במשפט אחר 'בטיבוליס', ברומא, בקופ' נוגס, בבלסטס', האנייהמספר הזה הוא פיגורה אפילו. מה וגם נשיתיו, שאין כל אפשרות להתחבר אליו. אין לו סימנים מזהים משלו, לא ביוגרפיים, לא טכנולוגיים: הוא מצטט מקומות בכל רחבי העולם, לא עיון עצמי של שיטות, לא נקודת מוצא: כך כל המסלולות שלנו במשך זמן הקריאה הוא התחלת אחר אובייקט גברי, הפועל בתנועה בלתי נוסקת, לוכד רימוי ופושט רימוי. הרימויים האלה הם אולי אמצעי הוויזי החזירי שלו, אבל גם הם לא עקביים: כי כשאלו – הוא יסו, וכשאלו לו הוא שיריור ברבירוסה או אורוף היטלה, שמות, שמות, שמות מובנת מאליה, לגביה, ועם הגהה שהקורא עיון ערב לפני השניה בבינוגרפיות שלהם או מתקיים אודותם. מגד, על כל פנים, מזנז מלגרב לו לאינפורמציה מסויעת להטעת רימויים אלה, ועם זה שמו זוכרים על יסו או על פרידריך, אהנוו אמרים למלא בהם את הפערים החלולים של הגיבור הטומני (ונשיתיו).

פיכר אפשר לומר, שמה שמטלטל אותנו להמשיך הלאה היא רק הלשון, ובאמצעות הלשון שסובלת הכל מצטבר איכשהו עולם אקלקטי, הנוצר מהרבהבות של חלקי פריטים, רמוי שירות, מצבים חסרי הקשר, שאולי במינון שירי מטמנע עשוי היה להתקבל, אבל במינון גלובלי של 'דומן' הוא מאבד משמעות: 'הם יכולים להיות ויקינגים או ואפן-אס.אס. מאלה שחוננים על יד פיימורג בעתודת, ולך דר מה בריון הסר'כ' שלהם... להיזכר, מוכרר רק ביהדות הונגריה, כי עד אמצע 44 לא היה להם טווח מטוסים להפציץ... למי היה כוח, למי היה כסף, למי לא היה גוצ עבה כמו לפטיכולוג א'א' נר דיקי כמו למשורר, טלקטיט, לכל הוחר מיגרנט... לא היית מזהה בו את אותו חייל טולי וסר. באור הסגלגל של התחלת בוקר הוא היה סגול... לאחר סוף סוף את אירופה מאורל עד הוקיינס האטלנטי, כשבתוור הנוכח והריון, וכמובן המושבה היוונית... היוצאים מביגן לירושלים... הם נולדו בשביל זה, לנרוד ממנור למור ולמות'.

בעקבות האקלקטיות המצטברת, ניתן גם לנחש, כי תרצוצות האנייהמספר בהיסטוריה, הוא למעשה טעם מתמשך של אנו טרפס. כמו פרידריך או כמו היטלה, הוא פעם משיח שהאלוהים נמצא אצלו בכיס, ופעם עכבר מעברה, שמתרועע מובלבל בין הרעב לבין האוכל המוחשמי: וכמו פרידריך או היטלה – היעד האחר שלו הוא להפוך את העולם, ולהכתוב היסטוריה אחרת: או כרבריו שם: 'סדרים ישתנו בקי צה מתנה ואני זה שיכתוב, מילה במילה, את השיח 'ראבה', למגלומניה זו יש שני ביטויים: 'מלחמה' מנח, 'רמלחמה' היא סוג נוסף של 'מלחמה' וקרב הוא תופס טרמפ על צנאותיהם של פרידריך ומפע לירי לירושלים) והיטלה (כביכוס רוסיה), וזה לא כן בשדות חוויתיות של הוחר ההיסטור אל רעושים אקסטימיים, אלא שמלכתחילה הוא מר מהתנחל גלים לבנים, להתקפל בהצטרות תבוסת 'חל' קיוויי שגם אותה, כמו את שאר העולם, אפי 'חל' יהיה לכבוש בקלות. בעורמה, בהפחדה, בלי